

Методичні рекомендації щодо організації та змісту діяльності асистента вчителя в класах з інклюзивним навчанням

*Татаринцев О.В.,
завідувач відділу спеціальної педагогіки КВНЗ КОР “Академія неперервної освіти”*

Сьогодні в Україні відбувається формування нової освітньої політики, яка передбачає включення кожної дитини у загальноосвітній процес і тим самим забезпечує реалізацію її права на освіту.

Сучасна школа повинна виховувати та навчати дітей, які належать до різних етнічних груп та культур, які говорять на різних мовах, мають різні можливості, інтереси тощо. Тому школа має враховувати ці відмінності і не обмежуватись однаковим підходом до всіх дітей.

Інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти для дітей з особливими потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах.

Інклюзивна освіта не лише забезпечує найкраще середовище для навчання, але також допомагає усунути бар'єри та зруйнувати стереотипи.

У системі інклюзивної освіти всі педагоги повинні мати позитивне ставлення до розмаїття потреб й інтересів учнів та розуміння сутності методів інклюзивного навчання. Звичайно, для виконання цих завдань педагогу потрібна допомога з боку адміністрації навчального закладу, фахівців та батьків. Крім співпраці з фахівцями та представниками шкільної спільноти, учитель найчастіше взаємодіє в класі з «асистентом вчителя», на якого покладається широке коло завдань.

Посада «асистент вчителя» передбачає надання допомоги вчителю в організації, підтримці та здійсненні навчально-виховного процесу.

Введення посади «асистент вчителя» передбачено нормативно-правовими документами. У Постанові Кабінету міністрів України від 15 серпня 2011 року №872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» зазначається, що «особистісно орієнтоване спрямування навчально-виховного процесу забезпечує асистент вчителя, який бере участь у розробленні та виконанні індивідуальних навчальних планів та програм, адаптує навчальні матеріали з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими потребами». З ініціативи Міністерства освіти і науки України Міністерством соціальної політики доповнено Класифікатор професій посадою «асистент вчителя інклюзивного навчання» (наказ Держспоживстандарту від 28.07.2010 №327). Посаду асистента вчителя передбачено Постановою Кабінету Міністрів України №635 «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 року № 346 і від 14 червня 2000 року №963.

Отже зважаючи на вище зазначені документи розглянемо організаційні аспекти та зміст діяльності асистента вчителя. Асистент учителя призначається на посаду і звільняється з неї керівником навчального закладу та повинен мати вищу або середню педагогічну освіту. У навчальному закладі даний педагогічний працівник безпосередньо підпорядковується заступнику директора з навчально-виховної роботи, працює під керівництвом учителя (вчителів) класу, до якого призначений.

До основних напрямків діяльності асистента вчителя відносяться: співпраця з учителями щодо організації

навчально-виховного процесу дитини з особливостями психофізичного розвитку в умовах класу, з інклюзивним навчанням; організація корекційно-розвиткових занять з урахуванням особливостей психофізичного розвитку дитини; створення умов соціальної адаптації дитини з особливими освітніми потребами, формування в неї моделі поведінки у дитячому колективі.

Основними посадовими обов'язками асистента учителя є:

- співпраця з учителями в організації інклюзивного навчання та виховання дитини з особливими освітніми потребами, батьками вихованця;
- участь у проведенні обстеження, спостережень щодо вивчення психофізичних особливостей дитини;
- участь у розробці індивідуального навчального плану учня з особливими освітніми потребами;
- участь в реалізації індивідуального навчального плану під керівництвом учителів та інших професійних фахівців;
- розробляє спільно із заступником директора та практичним психологом календарно-тематичне планування корекційно-розвиткових занять на основі програм загальноосвітнього навчального закладу для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку відповідно до рішення ПМПК;
- проводить корекційно-розвиткові заняття відповідно до затвердженого календарно-тематичного планування та додаткового розкладу, затвердженого керівником закладу.

Під час своєї діяльності асистент вчителя повинен забезпечити:

- встановлення довірливих стосунків та позитивних стосунків з учнем із особливими освітніми потребами;
- індивідуальний підхід (з урахуванням індивідуального

навчального плану) до виконання навчально-виховних завдань учнем під час його роботи разом з іншими учнями у класі;

- гнучкий розклад відвідування уроків залежно від стану здоров'я та психологічних особливостей поведінки учня;
- мотивацію та заохочення учня із особливими освітніми потребами до участі у навчально-виховному процесі;
- добір, розробку додаткового дидактичного матеріалу до тем, які вивчаються, враховуючи особливі освітні потреби учня відповідно до вказівок учителя;
- допомогу в усвідомленні умов завдань, які подаються вчителем, їх виконанні;
- формування, розвиток, мовлення учня з особливими освітніми потребами;
- підтримку навчання учня, надаючи пояснення та демонструючи навички, а також моделюючи належну поведінку в класі, щоб закріпити знання, надані в класі вчителем;
- допомогу учневі у використанні наявних навичок у нових ситуаціях і умовах;
- використання спеціальних засобів, обладнання й технології;
- контроль за поведінкою учня з особливими освітніми потребами під час навчально-виховного процесу, виконання вимог безпеки життєдіяльності учня;
- ведення спостережень за навчальною діяльністю учня з особливими освітніми потребами та об'єктивний запис інформації щодо виконання учнем завдань та змін у його поведінці, повідомляти цю інформацію вчителю.

Асистент учителя забезпечує соціальний супровід учня протягом усього шкільного дня, враховуючи поведінку, пов'язану з особливостями психофізичного розвитку дитини, допомагає учневі виконувати щоденні

побутові завдання (користування туалетом, перевдягання, прийом їжі, особиста гігієна). Взаємодіє з членами педагогічного колективу, педагогічно-консультативної команди щодо виховання толерантного ставлення до дитини з особливими освітніми потребами в учнівському колективі інклюзивного класу, школи. Відповідно до розпорядження адміністрації закладу працює з кількома вчителями та декількома учнями, які мають особливі освітні потреби в інших класах.

Асистент учителя працює у режимі виконання встановленого йому навчального навантаження відповідно до розкладу навчальних та корекційно-розвиткових занять, бере участь в обов'язкових планових загальношкільних заходах; під керівництвом учителя, у класі якого працює, планує діяльність, яка визначена його посадовими обов'язками.

Під час відсутності учня з особливими освітніми потребами, за яким закріплений асистент учителя, може залучатися адміністрацією школи до психолого-педагогічного супроводу інших учнів класу, де працює асистент, або учнів з особливими освітніми потребами інших класів. За необхідності щороку учні, якими опікується асистент учителя, можуть змінюватися.

Під час канікул, які не збігаються з відпусткою, асистент вчителя залучається адміністрацією школи до педагогічної, методичної чи організаційної діяльності в межах часу, який не перевищує навчальне навантаження до початку канікул.

Систематично обмінюється інформацією з питань інклюзивного навчання, які належать до його компетентності, з адміністрацією, вчителем, з яким співпрацює, з практичним психологом, батьками дитини, яка має особливі освітні потреби, іншими учасниками навчально-виховного процесу.

З метою конкретизації співпраці асистента вчителя та учителя класу з інклюзивним навчанням подаємо наступну таблицю:

<i>Обов'язки вчителя</i>	<i>Спільна робота вчителя та асистента вчителя</i>	<i>Обов'язки асистента вчителя</i>
Оцінювання Оцінити навчальні потреби на основі даних про клас та про учнів, в тому числі з ООП	Обговорити можливості учня з ООП, його сильні та слабкі сторони. Відвідувати зустрічі зі складання ІНП	Вести спостереження за особливостями психофізичного розвитку учня з ООП. Відвідувати зустрічі зі складання ІНП
Розробка програми Розробити програму навчання на основі робочого плану та індивідуальних освітніх потреб учня, розглянути альтернативи. Підготувати індивідуальні навчальні плани (ІНП). Оновлювати інформацію про учнів та ІНП	Обговорити бажані результати для учня. Обговорити освітні, поведінкові та емоційні цілі. Участь у розробці ІНП учня з ООП	Участь у розробці ІНП учня з ООП
Планування Спланувати роботу на уроці та відібрати ресурси. Вибрати належний вид роботи згідно з ІНП. Визначити пріоритети	Обговорити підготовку матеріалу та зміну навчального плану з огляду на потреби учня	Допомогти у доборі та складанні матеріалів, у розробці візуальних засобів, надати іншу подібну допомогу вчителю
Спостереження Розробити чітку систему організації навчально-виховного процесу в інклюзивному класі та очікувань щодо навчальних можливостей учня з ООП Працювати відповідно до розробленої системи	Регулярно зустрічатись, щоб обговорити досягнення учня з ООП. Обговорити реальний стан навчальних досягнень учня з ООП, його відповідність очікуванням, виконання ІНП	Працювати відповідно до системи організації навчально-виховного процесу в інклюзивному класі, правил поведінки та очікувань можливостей учнів з ООП, його ІНП. Документувати та звітувати вчителю (за потреби)

<p>Навчання Виконувати план уроку, проводити навчання згідно з цим планом. Спостерігати за процесом навчання, за потреби допомагати учням з ООП. Залучати учнів з ООП до виконання окремих видів діяльності спільно з класом. Моделювати навчальні методи та належну мову. Надати асистентам ресурси</p>	<p>Чітко висловити результати та обмінятися досвідом. Обговорити конкретні стратегії, діяльність та результати, виконання завдань ІНП. Обговорити розташування робочого місця. Обговорити необхідність гнучкого розкладу відвідування уроків учнями з ООП</p>	<p>Проводити додаткове пояснення учням з ООП, адаптувати завдання, враховуючи можливості учня з ООП, корегувати їх навчальну діяльність. Спостерігати за їх діяльністю. Формувати та сприяти закріпленню конкретних умінь, навичок. Сприяти розвитку звязного мовлення учнів з ООП (під керуванням учителя). Вести спостереження, надавати вчителю об'єктивну інформацію щодо навчальної діяльності учнів з ООП</p>
<p>Оцінка Слідкувати за прогресом учнів з ООП та оцінювати його. Слідкувати за виконанням ІНП.</p>	<p>Обговорити спостереження. Обмінятися інформацією. Обговорити пропозиції щодо доповнення ІНП (чи внесення змін)</p>	<p>Спостерігати за поведінкою учнів та надавати інформацію вчителю. Збирати та записувати дані для подальшої оцінки учня, внесення доповнень до ІНП. Вносити пропозиції вчителю щодо завдань, розроблених для учня з ООП</p>
<p>Звітування Звітувати перед батьками та шкільною командою. Мати інформацію про поточний стан справ</p>	<p>Обговорити інформацію про учня. Дотримуватися конфіденційності. Обговорювати інформацію про поточний стан справ</p>	<p>Звітувати перед вчителем щодо сильних сторін учня з ООП, його досягнень та потреб. Звітувати перед вчителем стосовно поведінки учня та наслідків. Брати участь у підготовці інформації про поточний стан справ</p>

Отже, роль асистента вчителя полягає в тому, щоб допомогти вчителям підтримати успішне навчання дітей із особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. Кожен учень навчального закладу має чимало сильних сторін і потреб. Тож кожна школа повинна оцінити потреби учнів та визначити, як в даних умовах найкраще задовольнити їх.

Література

1. Єфімова С. М. Як зробити школу інклюзивною? Досвід проектної діяльності : методичний посібник. / С. М. Єфімова – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2012. – 152 с.
2. Колупаєва А. А., Данілавічюте Е. А., Литовченко С. В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі : навчально-методичний посібник. / Колупаєва А. А., Данілавічюте Е. А., Литовченко С. В. – К. : Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 197 с.
3. Розвиток політики інклюзивних шкіл. Інтегроване планування послуг, їх надання та фінансування в Канаді : посібник / [Блейз Дж., Чорнобой Е., Крокер Ш., Страт Е., Красюкова-Еннс О.] ; під ред. О. Красюкова-Еннс. – К. : Паливода А.В., 2012. – 46 с.
4. Сак Т. В. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі : навч. курс та наук.-метод. посіб. / Т. В. Сак. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. – 168 с.
5. Таранченко О. М. Диференційоване викладання в інклюзивному класі : навчально-методичний посібник. / О. М. Таранченко, Ю. М. Найда. – К. : Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 124 с.
6. Чорнобой Е. Огляд ролі асистентів учителів у канадських школах. Досвід провінцій Манітоба, Нова

Шотландія та Альберта : посібник. / Е. Чорнобой, О.
Красюкова-Еннс. – К. : Паливода А.В., 2012. – 32 с.